Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2026. Випуск 66, с. 29–37
Visnyk of the Lviv University. Series Philos.-Political Studies. Issue 66, p. 29–37

УДК 321.7
DOI https://doi.org/10.30970/PPS.2026.66.4

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрій Войтюк
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
факультет інформаційних та прикладних технологій,
кафедра політології та державного управління
вул. 600-річчя, 21, 21021, м. Вінниця, Україна
https://orcid.org/0009-0007-3465-2153

У статті здійснено комплексний аналіз трансформації політичної системи та демократичних інститутів України в умовах правового режиму воєнного стану. Дослідження фокусується на вивченні складного балансу між об'єктивними потребами національної безпеки, що вимагають централізації влади, оперативності ухвалення військово-політичних рішень та жорсткої субординації, і нагальною необхідністю збереження фундаментальних демократичних цінностей, верховенства права, конституційних прав і свобод людини. Розглянуто конституційно-правові межі обмежень прав і свобод (ст. 64 Конституції України, ст. 15 ЄКПЛ, ст. 4 МПГПП). Зокрема крізь призму практики Конституційного Суду України щодо неприпустимості їх непропорційного звуження. Аргументовано юридичну неможливість та безпекові ризики проведення виборів під час активних бойових дій. Також проаналізовано виклики підготовки до повоєнного електорального циклу, включно з ризиками інтернет-голосування в умовах постійних кіберзагроз. Оцінено стан парламентаризму. В межах даної оцінки, відзначено інституційну стійкість Верховної Ради поряд із викликами щодо прозорості засідань і повноти парламентського контролю. Досліджено трансформацію медіапростору. Зокрема суперечливу роль телемарафону «Єдині новини» та ризики інформаційної монополізації. У фокусі уваги – застосування концепції «войовничої демократії» проти проросійських сил, створення військових адміністрацій та перерозподіл ресурсів місцевого самоврядування. Визначено, що євроінтеграційний процес, діяльність антикорупційної інфраструктури (НАБУ, САП) і стійкість громадянського суспільства є основними й інституційними запобіжниками автократизації. Зроблено висновок про формування в Україні специфічної моделі «легітимації через виживання», яка вимагає постійного моніторингу для збереження демократичних засад.

Ключові слова: воєнний стан, українська демократія, парламентаризм, свобода слова, виборчий процес, конституційні обмеження, войовнича демократія, європейська інтеграція, громадянське суспільство.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 р., стало не лише безпрецедентним викликом для національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності держави, але й найтяжчим випробуванням для української демократичної системи за весь період її новітньої історії. У відповідь на екзистенційну загрозу Україна була змушена запровадити правовий режим воєнного стану. Він об'єктивно передбачає концентрацію влади, обмеження низки конституційних прав і свобод громадян, а також суттєву трансформацію функціонування головних державних інститутів [1, с. 108]. З того часу класична політологічна дилема між безпекою та свободою в умовах війни стала поглиблюватись. Адже історія політичної думки свідчить, що демократія часто стає першою жертвою збройних конфліктів, бо логіка ведення війни вимагає субординації, швидкості ухвалення рішень та жорсткої централізації ресурсів. Дана тенденція концептуалізована у моделі

© Войтюк А., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

«держави-гарнізону» Г. Лассвелла, де вся повнота влади зосереджується в руках вузького кола осіб, а демократичні інститути або скасовуються, або відіграють суто формальну роль [2, с. 83]. З іншого боку, саме демократичний вибір, європейські цінності та стійке прагнення до свободи є основою української ідентичності та головним ціннісним розривом із тоталітарним режимом країни-агресора. Триваюча війна ж загострила питання життєздатності демократії, перетворивши її з простої форми правління на морально-філософську категорію боротьби за людську гідність.

Всупереч несприятливим прогнозам, Україна змогла уникнути колапсу державних інститутів. Більше того, за даними міжнародної організації «Freedom House» (звіт «Nations in Transit» 2024), у 2023–2024 рр. Україна стала єдиною державою в категорії перехідних режимів, яка продемонструвала покращення показника розвитку демократії з 3,36 до 3,43 (за 7-бальною шкалою) [3]. Дане покращення стало можливим завдяки консолідації громадянського суспільства, розбудові судових інституцій (зокрема, Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів) та успішним антикорупційним розслідуванням. Останні стосувалися навіть надчутливої сфери військових закупівель. Проте, тривалий воєнний стан неминуче породжує глибокі деформації політичного поля. У сучасній академічній дискусії цей феномен розглядається через призму теорій політичної легітимності (зокрема, Д. Бітема, Ч. Тіллі, Б. Андерсона). Таким чином, можна констатувати формування в Україні моделі «легітимації через виживання». Вона забезпечила короткострокову суспільну консолідацію та мобілізацію зовнішньої допомоги у 2022 р.. Але вона також несе ризики для довгострокового демократичного розвитку через концентрацію влади та відхилення від звичних процедур [4, с. 1382].

Осмислення українського досвіду збереження державності в умовах гібридної, а згодом – повномасштабної війни потребує звернення до концепції «войовничої демократії» (англ. militant democracy, нім. streitbare Demokratie). Дана концепція була сформульована німецько-американським політологом К. Левенштайном [5]. Вона ґрунтується на презумпції, що демократія не повинна бути толерантною до своїх ворогів. «Войовнича демократія» має бути озброєна інституційними механізмами для захисту від політичних сил, які використовують свободу слова, вибори та інші права задля нівелювання засад вільного суспільства [6, с. 33].

В Україні імплементація цієї доктрини є життєвою необхідністю. Вітчизняна демократія тривалий час потерпала від зловживань з боку проросійських політичних партій, які виступали агентами впливу держави-агресора. У 2019 р. Конституційний Суд України (далі – КСУ) визнав конституційним Закон України 2015 р. про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного тоталітарних режимів (Рішення № 9-р/2019). З початком повномасштабної війни було заборонено діяльність проросійських партій (ОПЗЖ, Партія Шарія, «Наші» тощо), конфісковано їхнє майно та припинено діяльність підконтрольних їм пропагандистських медіаресурсів. Ці дії повністю корелюють з теорією Левенштайна щодо необхідності матеріальних обмежень на політичний процес задля ізоляції загроз [7, с. 58].

Війна зумовила безпрецедентну концентрацію влади в Офісі Президента України. З одного боку, суспільство довірило військово-політичному керівництву екстраординарні повноваження для збереження держави. З іншого – тривала незмінюваність влади з об'єктивних причин породжує ризики того, що інструменти «войовничої демократії» можуть бути використані не лише проти зовнішнього ворога, а й для придушення легітимної внутрішньої політичної конкуренції.

Правовий режим воєнного стану за своєю природою передбачає тимчасове відхилення від звичайних стандартів забезпечення прав і свобод людини, що є загальновизнаною

практикою міжнародного публічного права. Відповідно до ст. 15 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ) та пункту 1 ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – МПГПП), держава має право на відступ від своїх зобов'язань під час війни [8; 9]. І про це Україна офіційно поінформувала Раду Європи та ООН. Одночасно з цим, ст. 64 Конституції України допускає тимчасове обмеження окремих прав і свобод в умовах воєнного стану із зазначенням строку їх дії, що було закріплено Указом Президента України № 64/2022 (зокрема щодо статей 30–33, 38, 39, 41–44). Водночас ч. 2 ст. 64 встановлює імперативну заборону на обмеження абсолютних прав – рівності громадян (ст. 24), права на життя (ст. 27), поваги до гідності (ст. 28), свободи та особистої недоторканності (ст. 29), судового захисту (ст. 55), презумпції невинуватості (ст. 62) та права на захист (ст. 63) [10]. Дотримання цих гарантій підтвердив КСУ у рішенні № 8-р(II)/2024 від 18 липня 2024 р. Суд визнав неконституційною ч. 6 ст. 615 КПК України щодо позасудового продовження прокурорами строків тримання під вартою. Визнаючи важливість захисту держбезпеки в умовах воєнного стану, КСУ наголосив на принципі пропорційності [11]. Скасування судового контролю руйнує сутність абсолютних прав на особисту недоторканність (ст. 29) і справедливий суд (ст. 55), а також суперечить ст. 12-2 Закону «Про правовий режим воєнного стану». КСУ закріпив принципову правову позицію – міркування безпеки не виправдовують позбавлення волі без рішення суду [7, с. 62].

Однією з найгостріших дискусій у контексті трансформації української демократії, яка активно підживлювалася як внутрішніми дебатами, так і зовнішніми стейкхолдерами, є питання проведення чергових виборів. Згідно з календарним графіком, парламентські вибори мали б відбутися у жовтні 2023 р., а президентські – у березні 2024 року. Проте українське законодавство та Конституція чітко врегульовують цю колізію. Ч. 4 ст. 83 Конституції України визначає: у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради під час дії воєнного стану, її повноваження автоматично продовжуються до дня першого засідання парламенту нового скликання, обраного після скасування такого стану [10]. Крім того, ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» прямо забороняє проведення виборів Президента України, Верховної Ради та органів місцевого самоврядування, а також всеукраїнських і місцевих референдумів [12].

Громадські організації та аналітики слушно наголошують, що вибори не зводяться до формального акту вкидання бюлетеня в урну. Якщо конкурентна політична боротьба, вільні дебати, гарантування свободи слова, право на мирні зібрання та рівний доступ до медіа неможливі в умовах війни, то такі вибори апріорі не є демократичними. Міжнародний досвід свідчить, що демократії проводили вибори під час війни лише тоді, коли бойові дії мали локальний характер і не загрожували життю нації в цілому. В Україні ж наразі неможливо гарантувати безпеку виборцям. Адже будь-яка виборча дільниця перетворюється на легітимну, з точки зору російського терористичного режиму, мішень для балістичних ракет чи аеробалістичних комплексів. Крім того, проведення виборів позбавило б права голосу понад мільйон військовослужбовців, які перебувають на лінії бойового зіткнення, а також мільйони внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та біженців за кордоном. І це критично підірвало б легітимність новообраної влади [13, с. 74].

У якості компромісу періодично виникають ідеї застосування інструментів е-демократії, зокрема дистанційного електронного голосування (наприклад, через державний застосунок «Дія»). Та попри високий рівень цифровізації державних послуг в Україні, експертне середовище категорично відкидає цю ідею. Е-голосування на загальнонаціональному рівні несе високі ризики в умовах кібервійни. Держава-агресор має потужний потенціал для здійснення масштабних кібератак на сервери, маніпуляції з даними та підриву

довіри до результатів. Крім того, онлайн-вибори унеможливлюють таємницю голосування, захист від примусу та перевірку результатів незалежними спостерігачами [14, с. 255].

Зважаючи на неможливість виборів зараз, держава акумулює зусилля для підготовки повоєнного електорального циклу. Центральна виборча комісія (далі – ЦВК) спільно з експертами ОПОРИ напрацьовують сценарії, що враховують різні конфігурації деокупації територій. Передумовою цього є відновлення та актуалізація Державного реєстру виборців, призупиненого на початку повномасштабного вторгнення для захисту даних. Рішенням ЦВК роботу реєстру було відновлено. Зокрема запущено електронний сервіс «Особистий кабінет виборця» для онлайн-оновлення даних громадян та розширено функціонал обліку дільниць. Керівництво ЦВК наголошує, що масштабні демографічні зміни після війни потребуватимуть відкриття додаткових дільниць для ВПО та суттєвого збільшення спроможності виборчих дільниць за кордоном [14, с. 256].

Щодо термінів проведення виборів, настрої громадян є однозначними. За даними КМІС, у грудні 2023 р. 76% опитаних виступали проти виборів до кінця війни, у березні 2024 р. ця цифра становила 69%, а влітку 2024 р. – 57%. Хоча частка тих, хто допускає голосування найближчим часом, зросла з 12% (березень 2024 р.) до 38% (липень 2024 р.), абсолютна більшість вважає, що виборчий процес має розпочатися лише після укладення мирної угоди. Якщо ж вибори стануть можливими, 44% респондентів вважають пріоритетом президентські, 32% – парламентські, і лише 11% – місцеві [15].

Верховна Рада України відіграє критичну роль у збереженні конституційної безперервності. В Україні, яка належить до країн континентальної правової системи, Конституція (ст. 92) відносить абсолютну більшість сфер суспільного життя виключно до предмета законодавчого регулювання. Українське право не передбачає можливості широкого делегування законодавчих повноважень уряду, тому відсутність дієвого парламенту призвела б до паралічу державної машини.

Аналіз діяльності парламенту, проведений експертами International IDEA та Інституту Дунайського регіону (IDM), свідчить про його високу інституційну витривалість. Роботу Верховної Ради можна поділити на кілька етапів [16]:

− мобілізаційний етап (весна 2022 р.), якому було характерне швидке, майже консенсусне ухвалення рішень в цілому, без тривалих обговорень, для забезпечення потреб оборони;

− перехідний етап (друга половина 2022 р.), якому характерне поступове повернення до двочитаннєвої процедури;

− Євроінтеграційний етап (з 2023 р.) під час якого було взято фокус на системну адаптацію національного законодавства до вимог ЄС.

Попри успіхи, воєнний стан завдав сильного удару по прозорості та підзвітності парламенту. З міркувань безпеки пленарні засідання були закриті для громадськості, прямі трансляції скасовані, а стенограми публікувалися лише постфактум. Важливим кроком до відновлення демократичного стандарту стало повернення акредитованих журналістів до кулуарів парламенту у травні 2024 р. Одночасно з цим фіксується нерівномірна практика комітетів щодо відкритості, а прийнятий закон про прозорість засідань комітетів заблокований через «кишенькове вето» Президента. Крім того, дослідники відзначають явище «інфляції права» та вибіркового дотримання норм самими суб'єктами законодавчої ініціативи [16].

Довгий час виконавча влада діяла майже безконтрольно (Уряд працював без затвердженої Програми діяльності). Проте з кінця 2023 р. спостерігається інституційне відновлення парламентського контролю. Зокрема, було поновлено формат «Години запитань до Уряду», активізувалася діяльність Тимчасових слідчих комісій. Окремої уваги заслуговує

Рахункова палата, яка відновила аудит видатків. За її даними, у першому півріччі 2023 р. власні надходження бюджету (893 млрд грн) повністю покрили критичні видатки на нацбезпеку і оборону, що становлять 49% загального фонду. Рахункова палата також ініціювала глибокі аудити оборонних закупівель для ЗСУ [2, с. 85]. І це є важливим для мінімізації корупційних ризиків в умовах обмеженої конкуренції та секретності контрактів.

На рівні територіальних громад війна також стимулювала концентрацію влади. Було утворено понад 140 військових адміністрацій у населених пунктах, зокрема 49 – лише у 2023 р. [3]. З одного боку, це необхідний крок для відновлення керованості на деокупованих та прифронтових територіях зі зруйнованою інфраструктурою. З іншого боку, призначення голів військових адміністрацій безпосередньо Президентом та призупинення повноважень обраних місцевих рад створює загрозу згортання реформи децентралізації та формування жорсткої вертикалі.

Найгострішим конфліктом наприкінці 2023 р. у відносинах між центром та регіонами стало рішення парламенту про вилучення так званого «військового ПДФО» (податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення військовослужбовців) з місцевих бюджетів на користь державного. Для багатьох громад ПДФО формував значну частку доходів. Економічні наслідки цього кроку виявилися болючими. Адже місцеві бюджети втратили близько 115 млрд грн (31,9 млрд грн лише у 2024 р.). Уряд же аргументував цей крок потребою централізованої закупівлі артилерійських систем та дронів через Держспецзв'язок та Мінстратегпром. Натомість Асоціація міст України (далі – АМУ) та місцеві лідери критикують ефективність такого перерозподілу. Вони вказують, що громади значно оперативніше закривали потреби конкретних військових бригад, тоді як центральні органи освоюють кошти повільно. Як приклад, була зафіксовано, що за 7 місяців 2024 р. Мінстратегпром використав лише 2% виділених коштів. Хоча громади частково компенсували ці втрати за рахунок зростання надходжень від єдиного податку (на 23,9%) та плати за землю (на 13,9%) завдяки детінізації та релокації бізнесу [3]. Політичний наслідок цього кроку полягає у посиленні фінансової залежності регіонів від центрального уряду, що порушує принципи субсидіарності.

Свобода слова також зазнала серйозних випробувань через необхідність захисту національного інформаційного простору від російської пропаганди та ІПСО. Головним інструментом державної інформаційної політики став національний телемарафон «Єдині новини», запущений 24 лютого 2022 р. Але якщо у перші місяці війни марафон успішно виконував функцію екстреного інформування та заспокоєння суспільства, то зі стабілізацією фронту його доцільність опинилася під питанням [17, с. 142]. Медіаексперти відзначають, що марафон перетворився на інструмент монополізації телевізійного ефіру та каналізації інформації в інтересах влади. Ситуація ускладнилася рішенням про відключення з цифрового ефіру трьох опозиційних телеканалів («Еспресо», «5 канал», «Прямий»), що розцінюється як політично мотивована цензура.

Довіра до телемарафону демонструє стійку тенденцію до падіння: з 43% у грудні 2023 р. до 36% у лютому 2024 р. (при 47% тих, хто не довіряє). Міжнародні інституції, зокрема Єврокомісія, Держдепартамент США та організація «Репортери без кордонів», жорстко розкритикували телемарафон за безпрецедентний рівень контролю уряду над новинами, що шкодить медіаплюралізму [17, с. 142].

Незважаючи на те, що Україна піднялася у глобальному рейтингу свободи слова (з 106-го на 79-те місце у 2023 р.), практична ситуація залишається напруженою. Дослідження Центру ZMINA та Інституту масової інформації вказують, що 43,4% журналістів фіксують погіршення стану свободи слова. Основними порушеннями є [18]:

- відмова посадовців у наданні інформації (51%);
- цензурування матеріалів (22%);
- відмова в акредитації до прифронтових зон (17%).

Окрім того, російський терор залишається головною фізичною загрозою. Адже регулярно фіксуються випадки загибелі журналістів та знищення інфраструктури редакцій.

Щодо інституційних механізмів стримування авторитаризації та забезпечення стабільності демократичного поступу, то ними виступають процес європейської інтеграції та розвинене громадянське суспільство. При цьому євроінтеграційний вектор функціонує не як декларативний орієнтир, а як імперативний інструмент зовнішньої обумовленості. Він детермінує реалізацію системних структурних реформ державою навіть в умовах дії правового режиму воєнного стану. Зокрема Урядом за участі громадськості розроблено стратегічний документ – «Дорожню карту з питань функціонування демократичних інституцій» (Кластер 1 процесу вступу до ЄС). Цей документ містить 105 заходів, спрямованих на реформування виборчого законодавства, забезпечення політичних прав військових та ВПО, аудит Реєстру виборців та регулювання політичної реклами. Затвердження та імплементація Карти до 2027 р. є умовою просування переговорів з ЄС [2, с. 54].

Позитивна динаміка трансформації української демократії спостерігається у судовій та антикорупційній сферах. Розблокування роботи Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів відновило процес очищення судової системи. Важливим досягненням стало створення Дорадчої групи експертів за участю міжнародних фахівців. Дана група здійснює жорсткий фільтр кандидатів на посади суддів КСУ за критеріями доброчесності та компетентності, що є прямою вимогою ЄС. Антикорупційні органи (НАБУ та САП) зберегли інституційну незалежність, продовжуючи розслідування масштабних корупційних схем.

При цьому українське громадянське суспільство, яке має потужний досвід двох революцій, виступає головним внутрішнім гарантом демократії. Волонтерський рух, громадські організації та аналітичні центри не лише взяли на себе значний обсяг роботи із забезпечення Сил оборони та допомоги ВПО. Вони також здійснюють невпинний моніторинг діяльності влади. Саме поєднання проактивного суспільства та зовнішніх євроінтеграційних вимог виступає важливим запобіжником надмірної концентрації влади та згортання демократичних інститутів в Україні.

Аналіз трансформації української демократії в умовах воєнного стану засвідчує, що політична система проходить безпрецедентне історичне випробування. Запровадження обмежень конституційних прав, неможливість проведення виборів і тимчасова концентрація влади у виконавчій вертикалі є об'єктивними, юридично обґрунтованими та міжнародно визнаними інструментами забезпечення виживання нації. Концепція «войовничої демократії» довела свою доцільність для очищення політичного простору від колаборантських сил, а принцип конституційної безперервності забезпечив стабільність державних інститутів.

Проте, довготривалий характер війни генерує глибокі ризики. Спостерігається звуження свободи слова через збереження формату телемарафону, фіксується відкат у децентралізації через фінансову та управлінську централізацію, а парламентський контроль, незважаючи на позитивні зрушення, залишається послабленим. Формується специфічна модель «легітимації через виживання», яка вимагає надзвичайної обережності, щоб тимчасові механізми управління не інституалізувалися у повоєнній Україні.

Разом з тим, українська система доводить свою гнучкість та здатність до саморегуляції. Зокрема: Конституційний Суд України ефективно захищає абсолютні права громадян; Рахункова палата та антикорупційні органи посилюють контроль за видатками;

ЦВК спільно з громадськістю ґрунтовно готує інфраструктуру для повоєнних виборів, аргументовано відкидаючи ризиковані ініціативи е-голосування. Основними запобіжниками поверненню до авторитарних практик, залишаються європейська інтеграція та громадянське суспільство. Можемо зробити висновок, що баланс між безпекою та свободою в Україні залишається надзвичайно крихким. Проте саме збереження демократичної ідентичності розглядається українським суспільством як основний елемент перемоги та одна з ключових передумов успішного повоєнного відновлення.

Список використаної літератури

1. Ромців О., Рудницька Ю. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів державної влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки».* 2023. Т.10, No3(39). С. 104–111. DOI: https://doi.org/10.23939/law2023.39.104.
2. Кокарча Ю. Демократія як ідеал і практика в умовах війни крізь призму філософського осмислення українського досвіду. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії.*2024. No57. С. 81–87. DOI: https://doi.org/10.30970/PPS.2024.57.11.
3. Nations in Transit 2024: Ukraine. *Freedom House.* 2024. URL: https://freedomhouse.org/country/ukraine/nations-transit/2024 (дата звернення: 14.08.2026).
4. Bakke K., Dahl M., Rickard K. Conflict exposure and democratic values: Evidence from wartime Ukraine. *Journal of Peace Research.* 2025. Vol. 62. P. 1376–1392. DOI: https://doi.org/10.1177/00223433251347769
5. Левенштайн К. Войовнича демократія та фундаментальні права. *Український часопис конституційного права*. 2024. № 2. С. 76–99. URL: https://www.constjournal.com/pub/2-2024/voiovnycha-demokratiia-fundamentalni-prava/ (дата звернення: 14.08.2026).
6. Згурська, В. Л. Войовнича демократія як інститут протидії популізму. *Регіональні студії:* науковий збірник / редкол.: М. М. Палінчак (голов. ред.), І. М. Вегеш, Є. І. Гайданка та ін. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 36. С. 32–35. DOI: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.36.5.
7. Барабаш Ю. Г., Берченко Г. В. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (на досвіді державного будівництва під час російської агресії). *Право України.* 2023. № 1. С. 54–75. DOI: https://doi.org/10.33498/louu-2023-01-054.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. (зі змінами та доповненнями). *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. С. 115. Ст. 2371. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.08.2026).
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 34. С. 195. Ст. 2445. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 16.08.2026).
10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 16.08.2026).
11. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційними скаргами Ковтуна О. М., Савченка В. М. щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 615 Кримінального процесуального кодексу України від 18 липня 2024 р. № 8-р(II)/2024. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/8_p2_2024.pdf (дата звернення: 16.08.2026).
12. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 16.08.2026).

13. Афанасьєва М.А. Повоєнні вибори в Україні: ключові питання та майбутні виклики. *Трансформація правових систем в умовах збройних конфліктів*: матеріали круглого столу (м. Одеса, 10 лютого 2023 р.) / Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права. Одеса : Фенікс, 2023. С. 71–77.
14. Скрипнюк О.В., Марцеляк О.В. Сучасні проблеми виборчого процесу в Україні: кореляція з міжнародними стандартами та виклики повоєнного часу. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. С. 249–258. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.41.
15. Вибори в Україні: 38% опитаних допускають голосування до завершення війни – опитування КМІС. *NV.* 2024. URL: https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/vibori-v-ukrajini-38-opitanih-dopuskayut-golosuvannya-do-zavershennya-viyni-opituvannya-kmis-50630196.html (дата звернення: 17.08.2026).
16. IDM. Ukrainian Parliament in Wartime: Key Tendencies and Challenges. *Institute for the Danube Region and Central Europe*. 2024. URL: https://www.idm.at/research-paper-ukrainian-parliament-in-wartime-key-tendencies-and-challenges/ (дата звернення: 17.08.2026).
17. Бакаєвич К. Український телемарафон «Єдині новини» під час повномасштабного російського вторгнення: пропаганда, піар чи необхідність *Інтегровані комунікації.* 2024. Вип. 1. С. 139–144. DOI: https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1718.
18. Дослідження ІМІ: Барометр свободи слова в умовах воєнного стану в Україні. *Інститут масової інформації*. 2023. URL: https://imi.org.ua/monitorings/ (дата звернення: 20.08.2026).

TRANSFORMATION OF UKRAINIAN DEMOCRACY UNDER MARTIAL LAW

Andrii Voitiuk
Donetsk National University named after Vasyl Stus,
Faculty of Information and Applied Technologies,
Department of Political Science and Public Administration
600-richia str., 21, 21021, Vinnytsia, Ukraine
https://orcid.org/0009-0007-3465-2153

The article provides a comprehensive analysis of the transformation of Ukraine's political system and democratic institutions under martial law introduced in response to Russia's full-scale invasion. The purpose of the study is to identify the main directions of institutional change and to determine the mechanisms that allow the Ukrainian political system to maintain a balance between national security requirements and democratic principles. The research is based on systemic and institutional approaches, normative legal analysis, and secondary analysis of sociological and statistical data. Particular attention is paid to the constitutional and international legal limits of temporary restrictions on rights and freedoms, including the provisions of the Constitution of Ukraine, the European Convention on Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, and the case law of the Constitutional Court of Ukraine. The article examines the legal and security obstacles to holding nationwide elections during martial law and the challenges of preparing the post-war electoral cycle, including the risks of remote electronic voting under persistent cyber threats. The institutional resilience of the Verkhovna Rada of Ukraine, the state of parliamentary oversight, changes in local self-government and military administrations, as well as the transformation of the media environment and the controversial role of the United News telethon are analysed. Special attention is given to the concept of militant democracy as a mechanism for protecting the democratic order from political actors associated with the aggressor state. The analysis demonstrates that European integration, constitutional review,

anti-corruption institutions and a developed civil society remain important safeguards against excessive concentration of power and the erosion of democratic institutions. To explain the specific nature of public acceptance of the temporary concentration of authority during an existential threat, the article proposes the analytical concept of "legitimation through survival". It is argued that wartime centralisation does not automatically eliminate democratic resilience, but prolonged emergency governance creates risks of weakening parliamentary oversight, local autonomy, media pluralism and political competition. The article concludes that the long-term sustainability of Ukrainian democracy will depend on the reversibility of wartime restrictions, the restoration of full political competition once appropriate security conditions emerge, and the continued effectiveness of institutional and societal checks and balances.

Key words: martial law, Ukrainian democracy, parliamentarism, freedom of speech, electoral process, constitutional restrictions, militant democracy, European integration, civil society.

Дата першого надходження статті до видання: 21.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026